

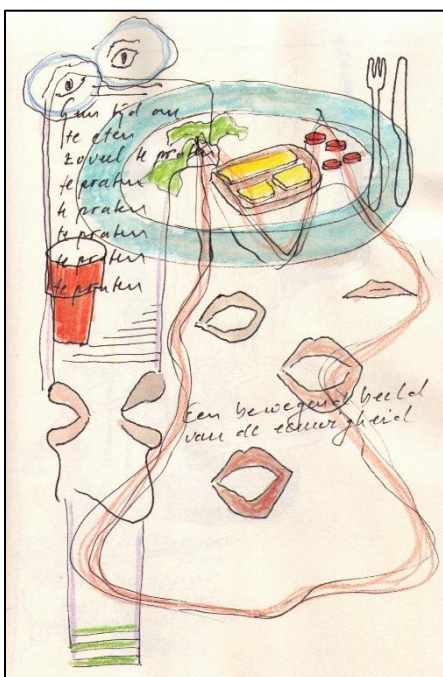
Poëtische beelden

(Uit: Nieuwe Harmonieleer. Te verschijnen)

Ga eens na wat er in een film gebeurt. Je zit in een verhaal, allerlei ontwikkelingen, gesprekken, belevissen spelen zich voor je ogen af. Plotseling komt er muziek bij. Onmiddellijk krijgt wat je ziet op het doek, de handeling, er een andere, diepere betekenis door. Muziek maakt de onderliggende stemming en gevoelens duidelijk. Het geluid voegt iets essentieels toe aan het beeld, het opent een ruimte achter de zichtbare wereld, de ruimte van het innerlijk universum. Wat je oren horen geeft diepte aan wat je ogen zien, het voegt kleur en lading toe aan de feiten. De kleinste schakeringen van klank of instrumentatie kunnen grote verschuivingen in beleving oproepen.

In een film staan beelden op de voorgrond, geluid op de achtergrond. Maar geluid bepaalt wel de kleur en het belang van een scène. Geluid is de zetel van waarden en waarachtigheid. Het verschil tussen ogen en oren, zicht en geluid, is hetzelfde als tussen denken en voelen. Het denken concentreert zich op de inhoud, de feiten, de gebeurtenissen. Het oor focust op de persoon, op gevoel en karakter, de onderliggende intenties. Geen wonder dat Teiresias, de ziener uit de Griekse oudheid, blind was, of dat Oedipus in de mythe zijn ogen uitstak. Het oog geeft inzicht, het oor het oordeel. Het oor hoort de oorzaken van wat je ziet. Ogen onderscheiden, ze leggen uiteen. Oren herleiden wat ze horen terug naar de oorsprong, het verborgen verhaal waar iemand gehoor aan geeft. Daardoor verbinden ze, zij voegen wat ogen onderscheiden samen tot een geheel, de eenheid van een bepaald soort harmonie.

Dat is het grote verschil tussen horen en zien: klank heelt wat denken verdeelt. En de kracht van klank is zo groot, dat het datgene wat het oog ziet van kleur doet verschieten, het verandert er de betekenis van, verschuift de feiten van voorgrond naar achtergrond. Als het oor de overhand krijgt, worden beelden illustraties van stemmingen, uiterlijke

gebeurtenissen tekens van innerlijke ontwikkeling. Wat je ogen waarnemen wordt aanduiding van een onderliggende essentie, die alleen je oren kunnen horen. Het oog is van de oppervlakte, het oor van het wezenlijke.

Wat betekent dat voor de waarneming van Bachs eerste prelude? Hoe zou je het wezenlijke daarvan kunnen aanduiden? Voor mij is het stuk een verhaal over hoe iets groots begint met iets simpels. Het is zoiets als het nederige voorportaal van een tempel of heiligdom, of de eerste stappen van een lange pelgrimsreis. Andras Schiff, die het hele Wohltemperierte uit zijn hoofd uitvoert, karakteriseert de eerste prelude als 'sneeuw wit', en 'van een maagdelijke zuiverheid en eenvoud,' in tegenstelling tot

de laatste fuga in b klein, die 'de zwarte doodskleuren van het Kyrie uit de Hohe Messe' heeft. Hesse schrijft erover: 'Deze muziek was zoets als tot ruimte bevroren tijd, en daarboven spande zich oneindig een bovenmenselijke opgewektheid, een eeuwig, goddelijk lachen.' Bernlef noemt de prelude 'een kathedraal' en een 'ingehouden ontroering,' Peter Schat 'een stad in de hemel', verwijzend naar Plato en Augustinus.

Dit zijn poëtische beelden. Pogingen de essentie van een muziekervaring, of een andere ervaring uit je leven, onder woorden te brengen leiden onontkoombaar tot poëzie. Het wezenlijke is niet in gewoon proza weer te geven. Je moet ervoor uit de conventionele taal en de alledaagse wereld stappen, er een droomwereld voor binnengaan die het gewone leven overstijgt. Dat is de wereld van ideeën.

Wat zijn dat, ideeën? En wat voor droomwereld vormen zij?